

ПЕТЪР ГОРАНОВ

НИЩО ОСОБЕНО

Етически прегели и микрогеологии
(съзерцателни есега)

*„Всичко се състои в това да направиш от нещата в живота
стъба, а после да се качиш на друга и да ги съзерцаваш.“*

Ромен Гари, *Големият грешник*

ПРЕДДВЕРИЕ

Текстовете постъпват в състава на една книга обикновено на стъпки. По традиция, препращаща към Монтен, стъпките, оставащи в рефлексивните обиколки из помещенията на света, се наричат *есета*, опити. Понякога стъпките по пода, където обикаляме, се повтарят и – непочистени своевременно – оформят нещо като следи-улики. В тяхната вигума „дълбочина“ опитът започва да се утаява и така любопитството полека добива параметрите на **вкус**. Интересът, особено теоретичният, представлява именно такава – дългосрочна и дълготърпелива – утайка на опита във вкусовата палитра на всеки, в случая на автора.

Намирам мислите си не на определените за това места, а в кухненските чекмеджета, върху шкафчето за обувки, в нечий скют или пазва, на покрива и най-вече в банята... Мислите са като заскрежени „рисунки“, които ръката на зимата е нарисувала върху всички прозорци на открито. Усилието по превръщане на тези невнятни рисунки в нещо определено не представлява *нищо особено* и може да става, струва ми се, по две посоки: или като задълбаване в следите, дълбаене намясто и превръщане на контурите в **графери**, в понятия-прихващачи (нем. *Begriff* – понятие); или като разсейване на контурите в **образи**, поместени в асоциативни гнезда. В изложението тук съвсем преднамерено е избрана втората посока. Защото онова, за което се държим (подобно на джобен часовник за верижка), е правилото, че понятията и термините майсторски ни изнудват да изпитаме за момент чувството

на дълбока признателност, но истински „дълбоко“ се привързваме към повърхнината на гумите (от верижката на езика) и към нещата, явени в образите на света.

Текстовете/стъпки, от които се състои *монографията*, разбира се, имат своята биография. Тя не е предмет на позоваване в изложението по никакъв начин. Обяснението е просто: четенето *от* повърхност, на което производството на гуми разчита повече от всичко друго – макар че не си го признава – прилича на ходенето по тънък лед. Понякога е нетърпимо настояването на автора да занимава читателя с фактическите подробности, белязали него и неговия текст. За това колкото по-незначителна е авторовата намеса с факти за себе си, толкова „ходенето по лед“ е по-устойчиво, а евентуалното удоволствие от скоростно пързаяне върху „изгладената“ плоскост на леда може дори да бъде пожелано. Марсел Пруст казва, че когато в позицията си на читатели ние бихме искали отговор, то „всъщност всичко, което може да се направи, е авторът да ни даде желание“.

В настоящата си първа част книгата се състои от *встъпление* и от *стъпки по средата* – четирите основни есеистични блока. Втората част е предстояща и ще бъде съставена само от *отстъпления*. Където и човек да встъпи, той трябва да има на разположение за себе си поне още един ход – да отстъпи сам.

ВСТЪПЛЕНИЕ

МИКРО- ***И*** МАКРО-

Така обозначена, темата предполага преместване, размяна и разгръщане на предлози и представки – преговарящи, уговарящи, допълващи и препълващи терминологичния лимит на единиците от дискурсивната оплетка на езика, в която светът се крие, подобно на малко безвредно ножче за рязане на хартия – в богато украсен калъф. Една скрита игра на „принципи“, взети назаем от квантовата теория – на неопределеността (Хайзенберг), на допълнителността (Бор), на изключването (Паули) – предварително вече е задала порядъка на следване в този текст и в общи линии е оформила представата ни за свят от временно интегрирани и дискретно разсейващи се главни и допълнителни значения на думите и будущите на стража заг тях неща. Постоянна функция на префиксите и суфиксите е, обикаляйки, да не позволяват на основните значения, от които са направени нещата в света, да застиват в твърди семантични ядра. С една дума: *идео-логия*; с две думи: *нищо особено*.

Преследваната от начало до край хипо-теза на следващите **слово**-полагащи стъпки ще бъде: неумерено **лого**-тетично принципно, но не систематично, наценяване на микро-то, микронността и минимизацията във всички феномени, до които съзерцанието и идеологическата активност на субекта се докосват с решаващата роля на симпатията. Освен микрофона, микроскопа и микровълновата фурна, на микро-**филия** подлежат още редица неща в света като: микроисторията (Джовани Леви), микронпсихологията (Абрахам Мол), микросоциологията (Харолд Гарфинкъл), микроанализът, сиреч микротеорията.

Погхог

Упоритият навик за издребняване на едро притежава две страни: 1) воля за минимизиране и 2) склонност към оплоскостяване. Волята за минимизиране при некритично и неумерено прилагане върху всичко, което изглежда незаслужено голямо, води последователно до основателен минимализъм на онези форми (*ейдоси*), които съхраняват живеенето в малките детайли и незначителните подробности. На *тях* се пада грижата да предпазват идеята за живота от постоянното присъствие на „големия“ живот, от натрапчивите легитимни форми на големия смисъл. Ценностите освен всичко друго могат да бъдат разглеждани – от гледна точка на етическия минимализъм – като срамежлив свидетел, който стои отзад и гарантира с идеологически ресурс блага и пътищата на техния добив. Любимата в Баденската школа на неокантианството тема за отнасянето на **ценностите**/стойностите (*die Werte*) към **благата** (*die Güter*) е загадена не толкова умозрително, колкото реалистично, защото „благата и оценките не са ценности сами по себе си, те представляват съединение на ценностите с действителността“. С присъщата си аксиологична прецизност Рикерт твърди, че „културата е **свъкупност от блага** и само като такава тя може да бъде разбрана“¹. И още:

„Дори и да сме твърдо убедени в това, че ценностите важат независимо от нас и придават на нашето съществуване ‘обективен’ смисъл, то те са достъпни за нашето познание само доколкото са прикрепени към действителни блага... Всичко, което се случва, никога не е било налично по-рано. Затова и ние не бихме могли да знаем докъде ще се развиват блага, към които

са прикрепени непознатите нам ценности... Например културното благо *наука*, т.е. търсенето на истината заради самата истина, не е ли възникнало сравнително късно..., както показва самият опит ценността *истина* да бъде обоснована 'прагматически' върху 'ползата'. Поради това – защо още утрешният ден да не донесе нещо ново, което да е способно да разруши всяка една система от ценности, която ние строим днес?⁴²

Типологично близка до нас, взаимовръзката ценност/благо силно наподобява хронологично отдалечената дистинкция идея/ейдос, която е характерна не толкова за самия Платон, колкото е любима за неговия мощен изследовател Алексей Лосев. Лосев си прави труда да изчисли количествено присъствието на ейдоса и идеята в цялото творчество на Платон и показва, че с леки изключения двата термина са почти чисти синоними. **Все пак** фактът, че терминът 'идея' се среща много по-рядко (96 пъти) в сравнение с 'ейдос', чиято честота на употреба в текстовете на Платон е по-голяма (408 пъти), води Лосев до извода, че природата на идеята е да **интегрира**, а на ейдоса да **диференцира**³ разнообразието на света. Крайната точка на интеграция на всички съществуващи неща се слага от идеята за доброто/благо (ιδέα τοῦ ἀγαθοῦ), щедро описана в Шеста книга на *Държавата* (VI, 508e). Така че, колкото и заменима да се оказва употребата на 'идея' с тази на 'ейдос', все пак има случаи на радикално изключение и това е тъкмо идеята за доброто, която интегрира и прави възможни всички други идеи и ейдоси на всички неща – видими и невидими. Ейдосът клони към още и още, към множественото число, към редица от видове за едно нещо, за една гледка. Докато идеята клони към единственото число: към

единственост, към интегрално Първоединство на света под шапката на τὸ ἀγαθόν (благомото, доброто – както е в българския превод на *Държавата*). Ето защо Идеята за Доброто – в пределите на платоническия език – представлява висока и необходима тавтология, нещо като единственост на Едното, казано на неоплатонически диалект. Прякото заключение на Лосев е, че прословутото Платоново „учение за идеите“ спокойно може да бъде изложено и без терминологична намеса на двете патерици – „εἶδος“ и „ιδέα“:

„Проанализираната словоупотреба притежава такава неизповерна твърдота, че обезсърчава всеки изследовател, който би поускал да направи за себе си всеки отделен текст ясен. Термините ‘εἶδος’ и ‘ιδέα’ Платон употребява като цяло изключително рядко. 408 текста с ‘εἶδος’ и 96 с ‘ιδέα’ е направо невероятно. 96 случая на ‘ιδέα’ върху стотици и хиляди страници – това си е чист куриоз. Какво ‘учение за идеите’ е това, в което самият термин ‘идέα’ едва ли не почти не се употребява, защото от 96-те текста с наличие на термина само съвсем малко на брой имат твърдо отношение към ‘учението за идеите’?“⁴

Ако – иронично казано – учението (познанието) за идеите представлява шапка невидимка, под която идеите остават на спокойствие и незабелязани, то в идео-лого-графските ширини на съзнанието идеите са квантори за съществуване. Идеите са гарант за съществуването на който и да е списък с всевъзможни налични неща от възможна реалност – мислена или измислена. Принципният идеализъм е не просто ядро на мирогледа (банална и скучна истина), а се намира в моторния център на възприятието за действителност и на желанието за свят. Идеологията като

всекидневие на идеализма се е зела – описателно и систематично – да надценява всички **съществуващи** неща, които виреят на светлина под някаква идея в безкрайното поле на отделно взет зрителен хоризонт. Идеологиите, и **особено микро-идеологиите**, са всекидневни едноактни прояви на идеализъм, чиято основна задача е текуща: да изготвят регистри само на такива неща – еднократни и многократни, мигови и протяжни, които към моментите на регистрацията съществуват в обиколките на желанията по повърхността на сферите на живота. Няма никакво значение дали тези неща са част от имуществото на света. Простичко казано: едно нещо е в състояние да съществува дори ако го няма, макар че реализмът на формите (не на сферите) на живот настоява по навик за обратното. Така например животът и смъртта **съществуват** не толкова заради статистическото „удоволствие“ да се изчислява и преизчислява бройката раждания и процентът смъртност на средата, колкото заради идеята (и на живота, и на смъртта), която регистрира нечие желание, придавайки му „завършеност“ под формата на индивидуална воля за осъществяване.

Вкусът към еротичен идеализъм, водещ потеклото си от Платон, е разположен върху мириса на изпрани чаршафи и чисто бельо, където желанията са натрупани и където те още не са попили в дълбочина, пускайки свои корени на чужда земя. Затова пък клишетата, свързани растително с природата на платонизма, са дълбоко затрупани в неподвижните идеи на всекидневието. Ейдосът/ерос е обхванат през кръста в задушлива презръдка от идеята/любов, така както същинското желание е обсебено от „чистия“ вид любов – удавената във формална форма на т.нар.

„платонична любов“. За отровеното с клишета масовизирано съзнание тази чистота е пародирана високо от хигиенизма на рекламите за перилни препарати например. Още повече това се отнася до рекламите за презервативи, и най-вече до тези за дамски превръзки, които са бляскави примери на консумативните извращения, свързани с повсеместна дееротизация на желанието навсякъде, където то пусне пипала. Консумацията често е пряка противоположност на желанието. Затова и срамът от консумизма не върви толкова по линия на неговото количество – хиперконсумизма, колкото по отношение на неговата качествена хигиеничност: няма нищо лошо в това да употребиш (като преди това ги закупиш, естествено) всичките презервативи, превръзки и тампони, стига снагата ти да остане чиста и всекидневно предпазена от неконтролируеми течове, дошли спонтанно от ерекцията на желанието или закономерно – от природата на месечната необходимост. От своя страна модерният редуccionизъм, който воюва с повърхностната широта на всяко поле, разпада чистата форма на гълга в хигиеничен списък от „ейдоси“ (задължения) и така лишава постелката от каквото и да било еротичен усет за непринуденост, от всякакво „дълбочинно“ измерение на повърхнината, върху която обикалят нетърпеливи пръсти и любопитен взор.

Безкрайност, простряна върху крайност

В общата теория на относителността Айнщайн, позовавайки се на Поанкаре и Риман, дава теоретичен израз на следната представа:

„Нека отначало си представим някакво двумерно пространство. Нека в *равнината* свободно се движат плоски същества... За тях извън равнината не съществува нищо...

Нека сега отново си представим двумерно същество, но не върху равнината, а върху една сферична повърхнина... Могат ли тези същества да разглеждат геометрията на своя свят като двумерна геометрия на Евклид и при това да разглеждат своите линийки като една реализация на понятието ‘разстояние’? Те не могат да постъпят така, тъй като при опита да проведат права линия, те ще получат крива, която ние, тримерните същества, наричаме дъга на големия кръг, т.е. една затворена линия с определена крайна дължина, която може да се измери с помощта на линийка... Прелестта на това разсъждение е именно в това, че ние виждаме, че *светът на тези същества е краен и все пак няма граници.*“⁵

Прелестта от повърхностната „дълбочинност“ се състои в това, че съществата, обитаващи сферата, няма да имат никаква нужда от околосветско пътешествие, за да забележат, че светът, в който те живеят, е неевклидов. Това не е мислен експеримент, това е разсъждение, което засяга и нас като плоскостни същества върху повърхнината на сфера, за които околосветското пътешествие представлява разширена форма на благополучие. Последното пък за съществата-ние е задължителна очевидност,

удостовверяваща съществуването на всеки участък на своя/нашия свят, стига този участък да не е прекалено малък.

Тук вече се изправяме пред скрита микро-логия на света, която чрез съответни процедури по минимизиране представя крайното, малкото и ограниченото като безгранично. Микрологията е умишлено минимизиране на света с цел „доказване“ на неговата актуална безкрайност, свеждайки я до крайни, „достатъчно“ малко и малки величини. На етически език това означава, че благополучието следва да се добива в една актуална прогресия на разширение върху плоскостно ограничен и хоризонтно краен свят. Само свят, малък и сферичен, ограничен от видимия хоризонт, съдържа прелестта от подобни взаимодействия (интерференци) на благо-сполучили стъпки.

Примерният образ с оплоскостената безкрайност на сферично затвореното пространство основателно ни препраща с историческа лекота към Волтеровия *Кандид*. При всички бедствия на отворения свят – постоянно отворен откъм възможности, както наридава клишетото – най-сигурният начин да останем върху него щастливи (благополучни) е „да обработваме градината си“, разположена върху малък ограничен участък от общото човешко обиталище. Човек без градина е толкова и така нещастен, колкото и така свободен – безкрайно; човешкото нещастие е също така зловещо и безкрайно, както са измамни и възможностите за освобождаване на човешките същества от тяхната сдвоеност с някакъв вид крайно благополучие. В радикален етически смисъл прогресията на „освободението“ е обратнопропорционална на „регреса“ на благополучието.

Да обобщим: прелестта, за която говори Айнщайн, на такъв един свят идва тъкмо от неговата крайна и измерима повърхнина, а не от неговата лоша безколичност с непонятна дълбочинност. Обитаемото кълбовидно обиталище е едновременно затворено и безгранично (а не отворено, което е синоним на лошо). Светът е сферично краен за нас по линия на благополучието, а възможностите за неговото добиване остават ограничени. Светът е толкова краен, колкото и затворен, като пази скъп спомен за своята галактическа нищожност и таи надежда, че безкрайната отвореност (включително и на обществото) няма да погуби индивида напълно. Минимализмът на живота безкрайно обикаля по кръгове на желанията под крайностената атмо-сфера на света, на всеки възможен свят. Тоест благо-имането и благо-получието са заслужени на обиколките по дъгите на големите кръгове от сферата на света.

Въпросната повтораемост може да се изведе като **закон за безкрайното въртене на желанията по и във** кръговете на битието. Така че трябва да внимаваме, когато безкритично следваме навиците на езика, казвайки, че топлата вода, колелото и други културни блага вече са открити и няма защо да бъдат откривани наново. Напротив, точно обратното, ние постоянно откриваме топлата вода и колелото, доколкото те всекидневно съпътстват нашето **незавършващо** благополучие – едно отложено, недовършено „доволство“. В това няма нищо срамно и нищо унижително за достойнството на субекта, особено ако се има предвид, че рационалността на познанието и възторгът от откритието се намират на вечна служба при същото това тяло-субект, протяжността

на което доминира мисленето във всяко отношение. Тялото, ограничено и вместено в безконечната и мамеща повърхност на кожата, никога не се притеснява от павтологията на откритието. Постоянно „откривано“ и животоспасяващо (във всякакви фигури и пози на здравословния начин на живот), благополучието на тялото, както и „лъскавият“ еротично огледален блясък на обхващащата го кожа зависят от повторемостта, от обикалянето на желанията, от постоянното им движение в кръг. Животът има категоричен смисъл в непосредственото си начало и във финалния си край преди всичко ако се повтаря, в противен случай той има спорен косвен смисъл.

Номинации

Както е добре известно, кръстник на идеологията е Дестю дьо Траси, който въвежда **термина** в оборот в самия край на XVIII в. Под ‘идеология’ започва да се разбира изследване и систематичен опис на идеите върху сенсуалистична основа, което явно свидетелства за картинния контекст на поява на термина, запазен във всички сетнешни употреби. Произведението на Дестю дьо Траси е озаглавено *Трактат по политическа икономика; с допълнение към една предшестваща работа относно разбирането, или елементите на идеологията*. Според замисъла на автора, освен като техника на разбирането, „елементите на идеологията“ трябва да включват оня минимум от **основни идеи** за света, който следва да бъде оформен и систематизиран в кратък, но изчерпателен образователен проект.

Тоест тук, при своя кръстник, идеологията гиша изцяло позитивен въздух.

Уводът на съчинението на Дьо Траси е посветен на пораждането на „някои много общи идеи“, нахвърляни на пръв поглед, за да обяснят естеството на онзи вид чувствителност, който наричаме ‘воля’, а защо не и ‘способност за **желание**’ (**Begehrungsvermögen**⁶), ако се облекнем терминологично на Кантовата класифицираща мощ; по-специално, на кратката априорна схема на всички способности на духа, с която завършва въвеждането на *Критика на способността за съждение*. При още по-центробежно тълкуване на контекста можем основателно да заключим, че идеологията в най-общия смисъл е способност за тематична волеизява (волеене), прокарана през образователната призма на задължителната програма и нейните последици в мирозгледа, маркирани като основни, общи идеи за света.

„Предварителните разсъждения бяха необходими, за да се върви по една **поредица от идеи** (картини) и ясно да се възприема свързаността – в тази втора секция – на елементите на идеологията с онова, което я предшества [авторът има предвид своя увод, б. м., П. Г.]“⁷

В рожденото си лоно идеологията е зачената като поредица от идеи (картини), набрани последователно; т.е. идеологията свързва идеите (картините) по последователност. Така че още с появата си идеологията е свързана с разширение, с окрупняване, със синхронизация на идеи, по време и по смисъл (по логика). Идеолого-тетика; причинно-следствена последователност по време и систематично-кохерентна изчерпателност по смисъл и значение на идеите – цялото това **нещо** с доловими нотки на патос и на подозрение в гласа

звучи ясно и отчетливо: **идеология**.

Колкото по-обширен картинков материал обхваща това свързване и колкото по-неумолимо последователността се схваща като причинно-следствена зависимост, толкова повече идеологическото „сетиво“ навлича грехите на **макро**идеологията. Идеология и макроидеология исторически, а и до ден днешен, познавателната инерция схваща като плътни синоними от типа „не по врат, ами по шия“. Последователните умения да се обособи волята за идеологизиране на микроравнище в **микро**идеология представлява опит да се разруши твърдата стабилна съвместност на идеологията с макроидеологията; т.е. да се обособи единичното микро-лице на монетата като второ, без което второ лице няма и първо (макро-лице). Макроидеологията типизира, обобщава, засипва и наляга, за разлика от микроидеологията, която в случая на нашето търсене схващаме като вентилна уредба за изпускане на налягането, мачкащо индивидуалните движения на желанието в рамковите схеми на мирогледен „принцип“. От гледна точка на макро-то идеологията задължително е инертна, изоставаща, тровава – и то заради уклona към изчерпателност, към съгласувана завършеност на представите. Гледната точка на микро-то подsigурява идеологически отделното частно Аз с динамична защита срещу втвърдяването му в твърди принципи и убеждения.

Ето един показателен откъс от *Елементите на идеологията* на Дестю гоь Траси (от „Плана на елементите“, преди увода):

„Аз разделям тези елементи на идеологията на три секции. Първата в собствения смисъл е историята

на нашите **средства за познание**, или на онова, което общоприето наричаме наше разбиране. Втората: прилагането на това изследване към изследването на нашата **воля** и нейните последици, която втора секция допълва първата; т.е. историята на нашите **способности**. Третата секция е прилагането на това знание за нашите способности към изследването на онези същества, които не сме самите ние, т.е. съществата, които ни заобикалят... Моите три първи тома по *Идеология*, *Граматика* и *Логика* съставляват първата секция, или историята на нашите средства за познание...“⁸

Следващата метаморфоза на термина обаче се оказва решаваща в окончателната смяна на климата, за идеологията настъпва ледников период. В средата на XIX в. Маркс и Енгелс в *Немската идеология*⁹ запретват ръкави с амбицията да свалят със замах булото на идеите и така да осигурят истински (научен) достъп до реалността на историческите механизми за „производство на съзнание“, насочвайки анализа към „действителната [разбирай **материалната**, б. м., П. Г.] база на идеологията“, от която израства историческата прогресия на идеите, попиващи и размиващи, полепващи и облепващи цялата видима площ, в която избиват идеологически невидимите за своите носители „форми на общуване“. Марксовото „материалистическо разбиране на историята“ хвърля тежка сянка върху разбирането на идеологията, оставяйки я да стене в железните обятия на фалшивото съзнание. След *Немската идеология* понятиyno, но и просто като дума, като звуков комплекс, ‘идеология’ звучи някак ръбесто – непременно фалшиво и задължително встрани от истината; неблагозвучна вълна за ушите и едра посинка върху очите.

издателска къща КХ – – kx@bsph.org – – www.bsph.org/kx – –
(02) 9800243 – – софия 1000 – – площад „славеиќов“ 11

ако искате да получавате съобщения за новите ни книги
и техните промоции, изпратете празно електронно съобщение
с тема/subject NEWS на адрес kx@bsph.org

Петър Горанов
НИЩО ОСОБЕНО
Етически прегѳели и микрогеологии
(съзертателни есета)
първо издание

Росица Николова, коректор
Ася Захариева, технически редактор
Яна Левиева, художник
ISBN 978 954 587 170 2

издателска къща критика и хуманизъм
София, 2012